

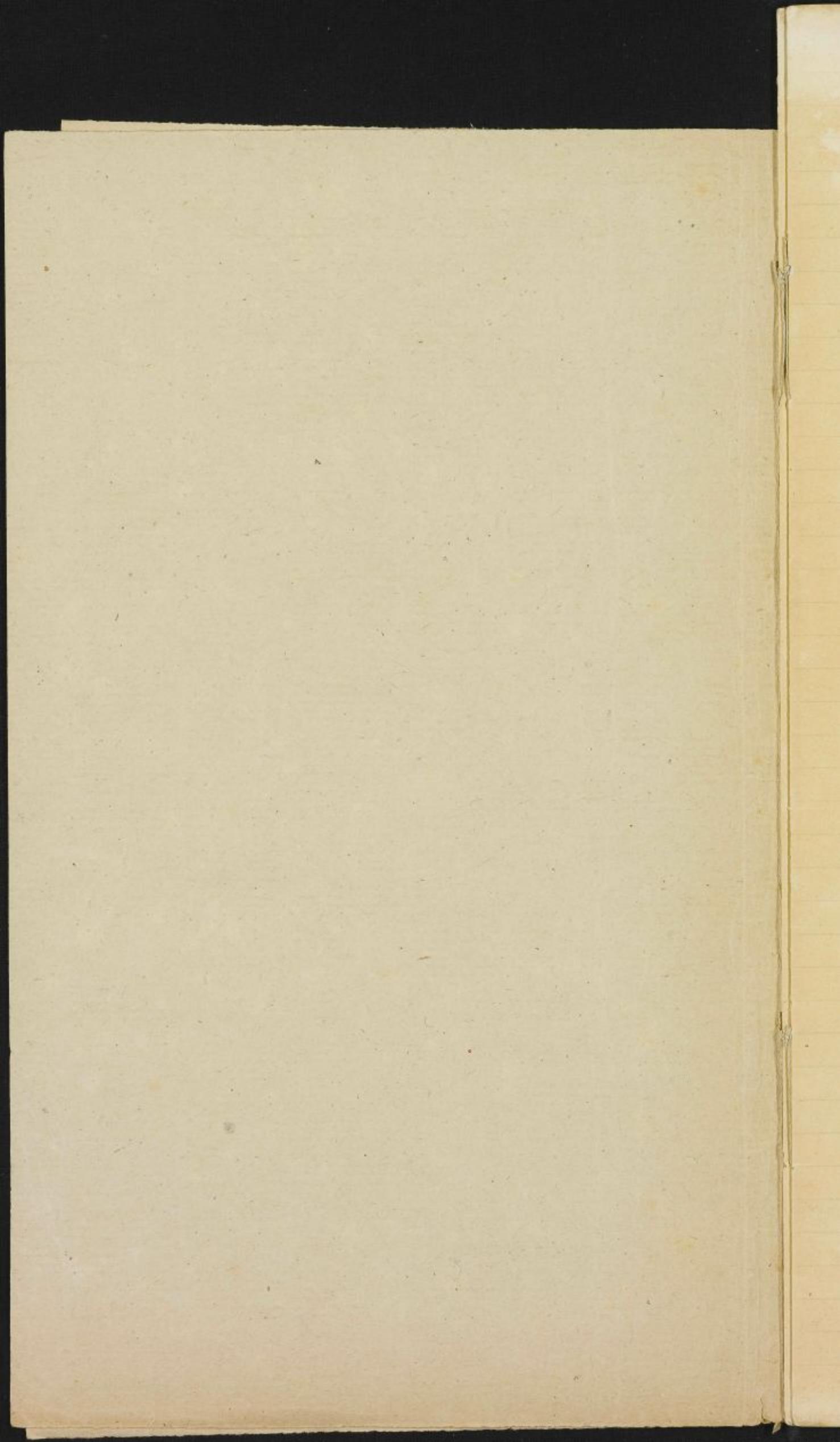
296

15.

Vereenigingen van allerlei aard.

Karienburgh en Marienhof.

De Kloosters

Marienburg,

en

Marienhof.

Ma
Ren
Senijk

r. He
Rijn.
Utr.
H,

R. C.
Kloos
dijen
664

W. J.
Kloos

298

Het Klooster: „Marienburg“.

Geel is en van het Klooster Marienburg niet
Matthaeus, bekend, maar toch meer dan Theodorus Verhoeren
Renew Amersfoort vermoedde, toen hij, in zijn „Brevi's rerum Amorfor,
Scriptores. Bl. 74, „tiam et succinta descriptio“, schreef: „Conventus
„Birckanus, medio itinere inter urbem et pagum
„Loest, fortasse unum idemque est cum coenobio
„B. Mariae castri in Loest, ordinis Brigittani fun-
„dato a Domino Jacobo de Gaesbeeck“. Dit vermoeden
werd echter al tegengesproken door van Steusen en
van Rijn, in hunne „Historie van 't Utrechtsche
„Bisdom“, 8^e uitgave, Deel II. Bl. 129, met des voor-
den: „Niet verre van daar heeft ook gestaan het
„Konvent van Birck: welke Abdij door Theodorus
„Verhoeren, in zijn beschrijving van Amersfoort, voor
„tzelfde Klooster wordt gehouden met Marienburg;
„of het Klooster der Brigittinen. Doch die geleerde
„man heeft zich op dit stuk vergist; want niet al-
„leen is het gevis dat Birck een maars- en Marienburg
„een maagden-klooster is geweest, maar 't is ook zeker”,
enz.

v. Steusen en v. Marienburg was een vrouwen-klooster van de
Rijn. Hist. v. h. orde van Sint Salvator, gewoonlijk genaamd „de Bri-
Utr. Bisdom. Bl. 129. gittinen.“ Het wordt vermeld, niet alleen in het
II. bl. 129. verhaal van Jacobus de la Torre, maar ook in de Ne-
derduitsche Jaarboeken van Henrica van Erp, Abdij
van het vrouwenklooster, buiten Utrecht.

R.C.H. Römer. De Orde den Brigittinen heeft in ons vaderland
Kloosters en Ab., nooit bijzonder gebloeid. Haar regel wordt als een
dijen. Bl. I, bl. uitspruitcel van den Augustijnen regel beschouwd.
664.

Kuischheid, gehoorzaamheid, en vrijwillige armoede,
waren hare hoofdbeginselen. De Priesters droegen,
als onderscheidings-teekens, een rood kruis, met een
witte hostie in het midden, op de linkerborst; De Dia-
kenen een mit kruis, met vier rode vlammen; en
de Leekbroeders, een mit kruis met vijf bloedletten.

W.J. Hofdyk. De Nonnen gingen gekleed in grijze vol: rok, kap, en
Kloosterordenin mantel: de laatste, die in den winter met schaperellen

Ned
artis

Utr
Dl. I

A. ra
horst
geschi
Bl. 5
Heng
a. w. a
Dl. II
thae
Areal
bl. 6

J
do
gen
pl
de

Nederl., op het geroard was, werd door een houten knoop vastgehecht.
artik.: Brigitten. De witte voordoek liep langs de beide zijden van het
geelaat tot over het voorhoofd, en werd met een speld
op den schedel verestigd. Hoofd en schouderen werden
bedekt door een zwart-linnen wijle of korel, waar,
over een kroon van wit linnen gespannen was, be-
sprekeld met rijf rode stukken, ter herinnering
aan 's Heilands wonder; die kroon vooral kenmerk-
te haars als bruiden van Christus. Een afbeelding
er van iste vindt, in het werk van W. J. Stoffdyk en
J. vander Kellen, Jr., "De Kloosterorden in Nederland".

Utr. Plac. boek. Het Klooster Marienburg, te Soest, schijnt
H. II, bl. 106. gesticht te zijn in de 1de eeuw, ten minste in
eenen Schoumbrief van Bischop Florens van Utrecht,
relichorum, "op de Schouwe van den Nieuwen Eem",
„dijk, onder de Polder de Slagge," van 5 Maart 1393,
wordt reeds gesproken van „het Convent van S. Petri",
„gitterte Soest, met haar gesellen", en wordt zyne
verplichting beschreven, als zich uit te strekken,
„tot Hamelenberg toe."

A. van Slichten. Volgens de mededeeling van M^r. Arend van Slichten,
horst, Gelderse horst, verestigd door van Steusen en van Rijn, is dit
geschiedenis. Klooster gesticht door Jonker Jacob van Gaesbeek,
bl. 50, 252... (r. Heer van Abeoude, Duurstede, Putten en Strijen,
Steusen en v. Rijn) (overleden in 1460), drie zijnen eenigen zoont en erfgena-
men. H. I, bl. 113. naam, terwijl deze nerens hem te paard reed, doch
H. II, bl. 120... dat, in zyn oog niet genoeg naar de kunst, met eenen spot,
thans: Veteris Aen' roede, onverhoeds, op den duur- egh (kruin?) van het
Aralecta. H. I, hoofd, had doodgeslagen, van zyne zinnen verrukt
bl. 52... en beduyzeld zynde, door oortuylinge van den
„boosch geest, dien hy, (immers zoo de gemeyne roep
gaet), wt eenen verdervlyke en over- gelovigh
nieuws-gierigheyd van d' een of d' ander bezweer,
der had gekoft, ende in een doosien by hem droegh".

^{van den wd}
^{Jacob v. Rijn}
^{de Slichten het}
^{geenert het}
^{klooster volgt}
^{tot al vold}
¹³⁹³

Deze gebeurtenis zou hebben plaats gehad op, of in
de nabijheid van, Bleyendaal te Soest, een land-
goed dat den Heer van Gaesbeek toebehoorde, en
door dezen bewoond werd. Het is niet onwaarschijn-
lijc dat de Kerk zich met deze daad van den Heer
van Gaesbeek heeft bemoeid, en den rade, hetzij als

Fego
der
Nea
Deel

Ma
Flu
Fact
recon
Röin
I, be

A. re
Bes
Ame

r. He
Rijn
bl. 31

boete voor den doodslag, hetzij in het belang van de rust der ziel van den verslagenen zoon, de stich tegenover. Staatsing van dat Klooster heeft opgelegd. In 1772 den heuvel waren er nog overblijfselen van te zien, zegt den Nederlandschen schrijver van den, Tegenwoordigen Staat van U., Deel XII, bl. 265, "trecht", doch nader duidt hij de plaats niet aan.

Wanneer men echter weet dat er, oostelijk van het huis Bleyendaal, een flinke boeren-hofstede ligt, slechts door eenen rijweg, die van de Kerkje, buurt naast de Kleine Melm loopt, van Bleyendaal gescheiden, en waarvan de grond hoogstwaar, schijnlijk in die dagen ook bij dat huis heeft behoerd, welke boederij thans nog "Het Klooster" heet, dan is de veronderstelling wel niet gevoegd, dat het Klooster Marienburg daar heeft gestaan.

Matthaeus, Oorsprong is ons aangaande dit Klooster maar Fundationes et reuinig bericht. Als Abdij, in 1406, kennen wij dus, Acta Ecclesiae, ter Yde Goyers, uit een charter van den volgenden num: bl. 314. - inhoud: "Wy hulster Yde Goyers, Abdijse, Broeder Römer, a.w. d." Gerrit Muys, Generael Confessor des Cloosters I, bl. 666. "Marienburg des Verdens St. Salvators, gemeenlyck genoemt sinte Brigitten, in den kerspel van Soest, gelegen by Amersfoert, etc. Gegehen int jaer ons Heeren 1406."

Mit een charter, dat aanhangt met de woorden: „Wy, Suster Herman Pots, Abdijse, enz," leeren wij dat deze Abdij was in 1543.

A. van Bemmel, Tot de voornaamste Fundatien in de Poth", te Beschrijv. d. stad Amersfoort, wordt ook het volgende gerekend: „1462. Amersfoort; bl. 39b." 't Convent van Marienburg (gelegenhebbende tot „Soest) belyd Hillegond, Willem's Wyf van Dam Fundatie van een Deyl, met behulp van de „Potbroeders op Remigii, zecker gebak van Weyten, brood."

2. Steusen en v. Het Convent van S. Agatha, te Amersfoort, bezat, Rijn; a.w. d. II, in 1506, een erf onder Soestdijk, rendeekende 32 gld., bl. 37. in het gemeen met de Brigitten te Soest. - Of daaruit mag opgemaakt worden dat het Convent toen nog bestond, iste betwijfelen. Wanneer het is opgeheven, en wanneer de gebouwen, en de grond, in de handen van

Groot
boek.
262

Ma
Aer
de...

Hog
Bru

1

Rö
de...

6

particulieren zijn gekomen, is mij onbekend. Leken is het dat in 1506, van vele Kloosters in de Provincie Utrecht, het erf reeds verkocht was.

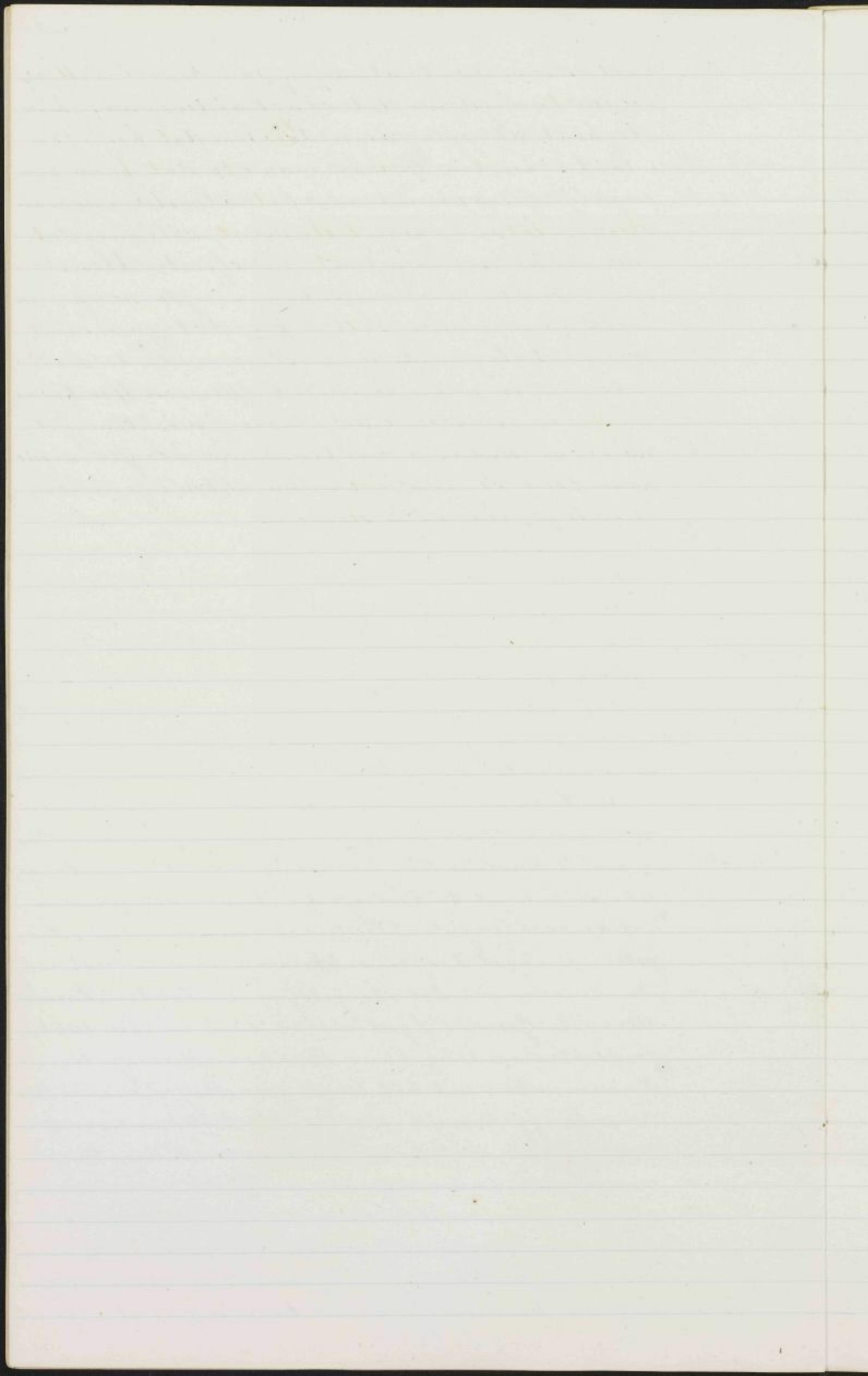
Groot Utr. Plac. Krachtens een Besluit van 20 Maart 1512, van de boek. dl. I, bl. denrik, Bisshop van Utrecht, en de Prelaten, enz., der 262, enz. rijf Godshuizen, de gem. Ridderschap des ganschen Nederstichts, en Burgemeester, enz., van Utrecht, moest ook dit Klooster, „dit lopende jaar, enzo voort nog three jaren een gemeen huysgelt geren van achtenthalren Rijnskulden current".

Matthaeus, Set. In Juli 1543 stroopten de benden van Maarten van Aer. Analecta, Rossem in de omstreken van Amersfoort. Ook Soest dl. I, bl. 116. kreeg een bezoek, en wat het Klooster Marienburg daaronder leed, verhaalt Henrica van Cip, „Abba. stisja Coenobii, vulgo Trouwen - Klooster dicti, in suburbani Ultrajectensis bus," met deze woorden: „Item dat Klooster te Soest, die Brigitten, spoli, eerden die knechten oock, ende daer waren noch tre of drie Joffers in 't Convent gebleven, daer ginghen die knechten qualyck mede om, etc."

Hofdijk, a.w. Of het uitrees voor de stroopende benden gewest Brigitten; bl. 61, die sommige Lusters tijdelijk een reilige schuilplaats elders hadden doen zoeken, zoodat nu maar three of drie waren overgebleven, of dat de invloed der Hervorming zich ook hier had doengedaen, en enkele Lusters voor goed in de wereld waren teruggekeerd, is niet te beslisjew, alhoewel het zeker is dat de berolking des Kloosters ooral afnam. De Brigitten te Soest kregen echter nog reden versterking. De Nonnen van het Brigittijnen-Klooster Mariënsterre, te Gouda, (gesticht na 1434 en voor 1466), verkochten in 1549 haer Stuis aan de Reguliere Kanunniken uit het land van Steyn, mier Kloos, ter was afgebrand, en zij zelvē trokken naar Soest, maar zij zochten met hare Lusters van Marienburg vereenigden. Onder deze was wellicht een zekere Luster Yde, eerst de vrouw, en later de weduwe van Claes van Dorsjen. Hij overleed in 1477, „desmaen dachs na goetkernysje." Zij beiden samen lieten in 1476 een boek schrijven, dat thans nog als H. S. in het

Römer, a.w. dl. I, bl. 666. Gronsche kermit

7 maart 1898, dat pas in 1899 te soest!

begit is van de Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden. Het rangt aldus aan: „hier begint de pelgrimaedse van dat heilige lant". Luster Yde vermaakte dat boek, waar, schijnlyk als weduwe, aan het Klooster Mariensterre, „tot een ewich testament, willende dat dit selfe boek nyet wt den cloester blijven en sal boren twey of drie daghew, endo nae haerre doet nummer meer wtten cloest: te gaen". Dat boek is stellig met de Lusters mede te Soest gekomen, en vanneen Luster Yde, en Yde Goyers, de Abdij, soms dezelfde persoon mochten zijn, dan is de Weduwe van Claeis van Dorsjen mede naar Soest gegaan, later daar Abdij geworden, en in 1470 aldaar gestorren.

Ki
Rer
Mli
G.H
Ter
Broe
Geer
22,
Klor
Noo
Kar
16.,

Het Klooster: „Marienhof”

Rist en Moll, Het einde der 14^e- en het begin der 15^e- eeuw was
Kerkhist. Archief in ons vaderland een tydvak van buitengewone
sl. N. bl. 99, 214.. godsdienstige opgewektheid. Men noemde het
G.H. H. Delprat, met nadruk het tydvak der „nora“ of „moderna“ des
Verstand. over de „socio in terra nostra“. Geert Groot, Gerrit Groot,
Broederschap v. Gerrit de Groot, Gerardus magnus, geboren in Octo.
Geert Groot; bl. ber 1340, gestorven aan de pest op 20 Augustus 1384,
22, 20.. W.J. Heijl, had zijne stem alom in den lande doen horen, ook
Kloosterorden in in Utrecht en Amersfoort, en zijne volgelingen, zee.,
Niderl., ophieldt als Johannes van den Gronde, te Dorenter; Warm.,
Kanoniiken, bl. bold van Buscoop, te Utrecht; Hendrik Goude, te
14, 16.

Zwolle; Hugo de Goudsmid, te Haarlem; Gijsbrecht
Dowre, te Amsterdam; Gerard van Lutphen (Zer.
bolt), te Dorenter; Johannes Beinokerink, te Die.
penreën, werkt en overal voort in den geest des Hees.
ters, Zijn getrouwne vriend, Florens, (Floris), Rade.
rijnsz., (geboren te Leerdam, omstreeks 1350; over.
leden op 24 Maart 1400), die bij het leren van zijnen
vriend reeds in diens arbeid gedeeld had, ging na
zijnen dood daarmede voort. En de vrucht er van
was, dat hij weldra te Dorenter, in zijn huis nabij
de Sint Lebuinus- kerk, een aantal „klerken van
„goeden willen“ rondom zich vereenigd zag; evenals
Geert Groot reeds in 1374, in het huis zijns vaders,
later het „Meester-Geertshuis“ genoemd, een aantal
behoeftige, maar zedige jonge dochters, had laten
samen wonen. Deze inrichtingen breidden zich al
meer en meer uit, en zijn te beschouwen als de voor.
bereiding voor het geestelijke leren in het Klooster
te Mindesheim.

In 1398 werd deze „Broederschap des Gemeenen
„Lorens“, andermaal door een besmettelijke ziekte
bezocht, en op krachtigen aandrang der Broeders,
die ingonderheid voor het leren van Meester Florens
bezorgd waren, nam hij, met eenigen van de zijnen,
de wijk naar Amersfoort, en werd, met de anderen,
opgenomen in het, in 1394 gestichte, Klooster der

Ris
Ren
Hl.
Hug
Hist
dom
he.
Fun
Ecol
Dely
83--
Bese
Ame
enz.
Act
Win
bl.
C

Penitentie-broeders aldaar. Ook een aantal scho-
lieren volgden Meester, en werden door de invro-
niers dien staan liefderijk ontvangen.

Hist en Holl, Deze „Broeders des Gemeenen Lorens", deze „Klerken Reinhart Archif," van Goeden Wille", deze „deruten" verlieten hunne bl. II. bl. 170.- r. plaats in de wereld niet, maar namen het met de Heugens en r. Rijn, zaak van den godsdienst wat ernstiger op dan de groote Hist. v. h. Utr. Bis, meerderheid der menschen, ook der geestelijken, toen dom, bl. III. bl. 26, wel doet. Zij belastten zich met het onderwijs der 10.- Mattheus, jeugd, en gingen in vrome oefeningen voor. Reeds in Fundat. et Facta 1308 had Florens Radenijnsz. in dien geest in Amers. Eccles., bl. 517.- voort gepredikt, zoodat eenige godvruchtige Priesters Delprat, a.w. bl. en Klerken, daar woonachtig, begeerig werden ook in 85.- r. Bemmel, hun midden eene Vereeniging opte richten als te Beschrijv. d. Staa deren ter bestond. Daaronder waren mannen die in Amersfoort, bl. 1189, een eerbaar christelijk huurrelik leefden, met name enz.- J.G.R. Aeguy, Rutgers van Doorn, Johan van Hagen, Gerrit Wilde, Het Klooster te Sterewouwe, en anderen. Op hun verzoek zond Heer Windesheim bl. III, Florens Radenijnsz. hun, in 1395, drie Broeders, nl. bl. 75.- Andreas van Attendoorn, Johan de Lemego, en No- claes van Erpen (Arpel), ten einde in Amersfoort eene „huyzinge" voor enige geestelijke personen in te richten. Deze drie „klerken" hebben, met de hulp van anderen, in drie jaren tijds een Fraterhuis, achter Sint Pieters-gasthuis, opgericht. Tot werd ochtert spoedig te klein, en daarom begon men, in 1403, met het bouwen van een nieuw klooster. Den grond daantoe, (een kamp lands, tuschen den Ouden Bischopsweg en de Stads-gracht, de derde kamp van de Beek, langs welken kamp een gemeen weg was, van de Koepoort af tot aan den Bischopsweg; deze kamp werd te voren al genoemd Andries-kamp), kregen zij onverwachts ten geschenke van zekerem Mouter Glorijk, en met behulp van Herman Snijders, Priester, begonnen zij in 1403, „op Heiligen Ruijsserond exal- tationis, ter eere Godts, zijne gebene dyde Moeder, en, „de S. Andries des Heiligen Apostels," een nieuw Klooster te bouwen, dat genaamd werd „het Convent van S. Andries-kamp". Daarin is Heer Willem Hen- driksen (Wilhelmus Henrici), en Nicolaes van Erpen,

Andreas van Attendoorn, Johan de Lemego, en No- claes van Erpen (Arpel), ten einde in Amersfoort eene „huyzinge" voor enige geestelijke personen in te richten. Deze drie „klerken" hebben, met de hulp van anderen, in drie jaren tijds een Fraterhuis, achter Sint Pieters-gasthuis, opgericht. Tot werd ochtert spoedig te klein, en daarom begon men, in 1403, met het bouwen van een nieuw klooster. Den grond daantoe, (een kamp lands, tuschen den Ouden Bischopsweg en de Stads-gracht, de derde kamp van de Beek, langs welken kamp een gemeen weg was, van de Koepoort af tot aan den Bischopsweg; deze kamp werd te voren al genoemd Andries-kamp), kregen zij onverwachts ten geschenke van zekerem Mouter Glorijk, en met behulp van Herman Snijders, Priester, begonnen zij in 1403, „op Heiligen Ruijsserond exal- tationis, ter eere Godts, zijne gebene dyde Moeder, en, „de S. Andries des Heiligen Apostels," een nieuw Klooster te bouwen, dat genaamd werd „het Convent van S. Andries-kamp". Daarin is Heer Willem Hen- driksen (Wilhelmus Henrici), en Nicolaes van Erpen,

r. D
bl.

r. B
bl.

r. Ha
Rijn

met het grootste gedeelte van de Broeders uit het Klerkenhuis, in 1405, overgegaan, maar Johan de Lemego bleef, met eenige weinige Klerken, in het oude Huis achter. De nieuwe stichting werd in hetzelfde jaar door Frederik van Blankenheim, de 51^e Bischop van Utrecht, bevestigd, en door het Kapittel der S. Joris-kerk te Amersfoort, op 22 December van hetzelfde jaar, geadmitteerd.

Omstreeks Paschen van het jaar 1399, hadden de Broeders van het Graterhuis den Dierden Regel van S. Franciscus aangenomen, en werden daarom genoemd „Ter v. Bemmel, a.s., tianew" genoemd. In 1417 zijn zij tot de Orde van S. Augustinus overgegaan, zich onder het Kapittel van Winnesheim begerende, en werden alzoo geen monniken, maar Regeliere Kanunniken. Zij waren dus oorspronkelijk Broeders des Gemeenen Levens, dat wil zeggen, „mannen van goede wille", die, zonder professie te doen, samenleefden van den gemeenschappelijken arbeid. Zij waren gekleed met een grijzen rok, overrok, en broek, zonder optoisel, en met weinig plooien, waaronder zij droegen linnenhemden, terwijl zij hunne hoofden dektet met grijze kappen.

Niet lang na de stichting werden Johan de Lemego, („hij leefde als een engel, en stierf 1421", zegt de kroniek), en Nicolaes van Capen, Priester, terwijl Andreas van Alten, doorn aan de pest konnte sterren. Nadat nu ook nog verscheidene nieuwe Broeders waren aangenomen, werd v. Bemmel, a.w., Heer Willem Hendriksen, als de eerste Pater en Onderste van dit Huis, aangesteld. Hij was te Amersfoort geboren, uit fatsoenlijke ouders, en opgevoed in de school van Florens Radenijnsz. Hij was „Leeraar in de Godheit en geestelijke Rechten", en is daarbij Onderste van't Kollegie, eerste Regent der Broederen van den goeden wille, dat is, van de H. Jeronimus-broeders te Amersfoort, geweest." In 1380 werd hij Generaal der Franciscanen van den Dierden Regel. Deze Wilhelmus was ook Pastoor van Amersfoort, en heeft gekerend Priester Petrus tot Vicaris gehad. Hij stierf op 30 April 1414, algemeen geacht en betrouwbaar.

v. Haarsen en v. De tweede Rector van het Klooster van S. Andries-Kamp Rijn, a.w. d.l.II, was Heer Gosuinus van Lanten. In het tweede jaar van zijn

66.

us,

Scri

Ma

et

510.

a. 6.77

1/6

bl. 131. - Matthaeus Prelaatschap, dus in het jaar 1416, begonnen de Regen-
us, Rerum Amor, tewen de Burgers van Amersfoort, er bij de Broeders op
Script., bl. 76.. aan te dringen dat zij zich naar elders zouden begeven,
Matthaeus, fund. uitrees dat de rijant zich, bij een onderneming tegen
et Tata Eccles, bl. hunne stad, in hundt huis zou kunnen nestelen, en ew
510.. r. Bemmel, gebruik van makewten nadeele van de stad, aangezien
a.w. bl. 199. dat gebouw zoodicht bij de stadsresten was gelegen. De
verplaatsing werd hun gemakkelijk gemaakt, door het
aanbod van zeker en Meester Hendrik Kamerman,
(hij stierf te Dierenterv in 1430, als Subdiaconus Cano-
nicus Darentiensis), die te Dierenterv woonde, en al-
daar Kanunnik was, maar jaarlijks de Broeders in
Amersfoort, zijne geboorteplaats, bezocht. Daarna deze
van het verlangens der Broeders, om zich te verplaatsen,
gehoopt had, bood hij hen zijn vaderlijk erfgoed in de
Birck, een buurt onder Soest, zoornat halverwege de
stad en de kerkbuurt van dat dorp, gedurende zijn
leven tegen een jaarlijks herrente, aan. Op 10 Mei 1419
begonnen zij met den bouw van het nieuwe Convent.
Het altaar van S. Andries, het enigste gewijde dat
de Broeders van S. Andries-kamp bezeten hadden,
werd door „een gaueen werkbaas", op een wagen, van
Amersfoort derwaarts overgebracht, en is daar gaaf en
ongeschonden aangekomen. In 1420 hebben de Broeders,
ten getale van 21, dat nieuwe Convent betrokken. Bij
garen daaraan den naam van „Hortus Mariae",
Maria's Hofken, naauw de H. Moeder Maria, tot
meer een het Klooster op S. Andries-kamp was in-
genydt. Later werd het „Marienhof" genoemd, of ook
wel „het Klooster in de Birck", terwijl de Broeders
meermalen eenroudig oeg als de „Birckenaars"
werden aangeduid.

De eerste Prior van het Klooster in de Birck was
alzoo gezegde Heer Gosuinus van Lantew. Hij is later
Regent of Oerste geworden van de Lusteren, of Nonnen,
in het Klooster Jeruzalem, eerst buiten, later binnen
Utrecht. Hij was 11 jaren haer Rector, en is in Decem-
ber 1433 aldaar gestorven en begraven.

Wat ik tot hiertoe schreef, is voor een groot deel ont-
leend aan Prof. A. Matthaeus, in zijn boek, getiteld: „Fun-

Fre

bl.

"dationes et Fata Ecclesiarum"; Leyden, 1704. Hij zeide het geput te hebben uit een oud geschrift, scheldt, uit dat Klooster afkomstig, dat hij tot zijn beschikking had. Wat nu volgen zal, tot 1563, is, op een uitzondering na, geheel alleen uit deze bron geput, maar uit het Latijn in onzen taal overgebracht, slechts in eengeral niet letterlijk; ook laat ik zoo goed als geheel weg, de, soms zeer uitvoerige, verhalen van de vervolging en terechtstelling den van "Lutherany" verdachten, en daarom veroordeelden, omdat dit alles niet strikt met de geschiedenis van Marienhof in verband staat.

<sup>1430
de laan
1433</sup> **Matthiae Apostoli 1439.** Voor den aanvang van de hoogmis gaan de Broeders, onder klokgelui, in processie, tot aan de poort, met gezang en kruisen, zoo plechtig mogelijk, de kostbare reliquien tegemoet, welke Broeder Gerardus Moerse uit Keulen had medegebracht, en welke hun geschenken waren uit achtig voor, en door de tusschenkomst van Heer van Lantauw, uit de Sacristie der Keulsche Kerk.

<sup>relijgion vestiging
de laag destijds
de onwezen</sup> **Thiel,** wordt Jacobus Simonszn., een goed man, uit het College van het Huis van Johannes, den Evangelist, bij Amsterdam, tot zesden Prior van Marienhof gekozen. **Van zijnne bekeering was hij, meer dan betrouwbaar, aan de wereld gehecht gevreesd.** Hij was eerst Vicaris van de S. Maria-kerk, te Utrecht. Toen hij daar echter velen zag die voorleefden in zedebedenf, werd hij door de greeze Gods aangegrepen, verliet de wereld, en begaf zich in dit Klooster. Nadat hij het geestelijke kleed had aangenomen, heeft hij volkomen, oprecht, entruwt, zich op bekeering en doooding des vleeschestoegelegd. En nadat hij het bestuur over dit Klooster had aanvaard, muntte hij niet alleen boven de anderewit in waardigheid, maar ging allen voor in vroomheid, zoekende alles wat rechtvaardig en heilig was, meer door zijn voorbeeld dan door woorden, aan te wijzen.

n. Bemmel, a.m. **Op S. Pontiaans-** around 1440, sticht Alyt Both, Har. bl. 103, 114 **men Jansz. dochter, weduwe van Hendrik Both, een Altaar in de S. Joris-kerk te Amerfoort, in het Noorden, aan de rijde pilaar van die kerk, en geeft daartoe een**

Mat
lectu

Ma
et Pa
Sl. 5

stuk land, aan de Lembrug, eenig geld, en een brevier aan drie stukken, om aan dat altaar te gebruiken, en stelt dat alles in handen, onder opzicht, onder beschikking van de Heeren Jacob, Prior der Regulieren van Sint Marienhof in de Birck; Jan Lubbertz, Biechtvader der lusters van S. Agaten; en Augustyn, Biechtvader der lusters van S. Agnieten, te Amersfoort; en wie na hen hunne huizen voorsz. bewonen en regeeren gullen.

Matthaeus, Anno December 1481. Joost van Lalaing, Stadhouders van Loctu. I. G. 409. Holland, liet, door zynen Kapitein Petyt Salegaert, Soest aan holen leggen, daarna die krijslieden, nabij het Klooster in de Birck, over de Lembrug, en uit den polder De Slage wel 1500 stucks toe medevoerden.

Matthaeus, Fund. 11 November 1483 stierf onze Broeder Rodolphus Gerritse et Patru Eccles. van Wesop, die langen tijd Onderpriester en Procurator van G. 519, enz. ons huis is gescrest. Daarna werd hij verkozen tot Prior van het S. Hieronymus-Huis bij Leyden, dat hij langen tijd ijzig heeft bestuurd, en in geestelijk en wereldlijk opzicht uitermate heeft ontwikkeld. Hij stierf aan verval van krachten, en is aldaar op het koos met groot eerbetoon begraven.

1484. Broeder Jacobus Spenge, geboortig van Utrecht, Procurator van het Huis van S. Agnes, nabij Zwolle, kwel tot Prior verkozen, heeft van die betrekking een jaar daarna weder afstand gedaan, omdat de tijd hem niet ^{help} diende.

1485. Na hem werd Wilhelmus Grinde verkozen, die op dat ogenblik Procurator, (huisbezorger), was van Dredendaal (Tallis pacis). Deze Vader, zeer eerwaardig door zyne en den groten wandel, openbaarde daarin, ook aan anderen, de genade Gods die hem bezieldte.

9 April 1495, overleed Broeder Aegidius Willemsz., geboren te Duveland, in Leeland, Priester, Profes, et in sacerdotio, "et in ordine jubilarius"; dat is, hij was 50 jaren Priester en Ordebroeder geweest.

14 Maart 1503, overleed Broeder Gerardus Hoes, geboren te Utrecht, Presbyter Profes. Hij was, naar het lichaam, groot en sterk, en zeer werkzaam. Daar hij veel te huis was, heeft hij in zyne dagen vele verbeteringen aan het uitwendige van het Huis aangebracht. Hij had meer behagen in het ijzig bezig zijn van Martha, dan in het gemoeidelyke en rustige beschouwen van Maria.

met begeling.

[Koo
doot
had
herd
dorm
zich -
releat
rene
de re
dag i

] 70° ja
heen
jrobb
Ran
cel

par
in
Zia

1 aa

23
M
bo
1
H

1

[Door versterwing (of
dorring des heedes)
had hij de eenreligh-
heid grootschich be-
dwingen; schon voor
ind dat achtduysen
relatieve was by dat
vriendelik hant by niet
de vreesheit te haue
ding gucht.]

7 of joch sommige
heue den d. vallen
sicht van S. Cornelius
aangedacht in die
cel,

Parochie stond niet
in het houwderij
te de 2. aartekens
I daude belon a na

Nee! het
blotje besal
zelf en heb
ju mij aan
secken! 1543
twa blz verho
H

1503. In dit jaar overleed ook, aan pleuris, Broeder Mat-
thias Heerott, onze Onder-Prior. Verlamming was de hoofdoor-
zaak van zijnen dood. Schoon verlusteloos, was hij toch sin-
delijk, niet gesteld op fraaie kleederen, maar eerbaar]. In overeenstemming met de etymologie van zijnen naam,
was hij niet trotsch en hoog, maar klein voor den Steer.
In zijne bediening was hij sterk als een man, maar ne-
derig en gehoorzaam tegenover zijne meenderen.

1511 overleed Broeder Hubertus Jacobsz. Ten coppel,
te Utrecht geboren, "Presbyter profesus". Nadat hij vele
jaren Sacristijn, (Schatbewaander), geweest was, werd
hij door een beroerte getroffen, en in de ziekenkamer
verzorgd. Hij was, in zijne goede dagen, nauwgezet en
werkzaam in zijne bediening, en droeg veel zorg voor de
versiering van de (parochie?) kerk. Dikwijls nam hij meer
werk op zich dan hij volbrengen kon. Nadat hij vele
mislen voor wijlen Keizer Hendrik gelezen had, heeft hij
de voordeelen daarvan aan muurschilderingen in de
(parochie?) kerk besteed, en heeft deze zeer verfraaid
achtergelaten. - Al spoedig nadat ik, in 1547, te
Soest gekomen was, werd mij door een bejaard Emeritus
Predikant van Amersfoort gevraagd, of op de muren in
de Soester-kerk, nog die engelen met pruiken op te
zien waren, die hij er gezien had. Ik had echter tot dien dag
toe, niets gezien dan witte muren. Bij latere reuti-
mering echter, is op verschillende plaatsen muurschil-
dering voor den dag gekomen, en dat kan dus nog wel
werk geweest zijn van Broeder Hubertus Jacobsz. Ten cop-
pel. Van welke waarde dat werk geweest was kan ik
niet zeggen, want toen ik er bij kwam, was alles reeds
overgespit of weggehakt).

1519. VIII Idus Maii, was het 100^e jaar verloopen,
sedent de fondamenten gelegd werden van het Klooster,
"De Hof der zalige Maria in de Breekt". Deze 100^e ver-
jaardag der stichting werd plechtig gevierd, met een proces-
sie als op het Pauschfeest. De Prior van ons Huis
bediende de Mis des St. Geestes, tot dankzegging voor
zooreel eer en gunst, en zoo groote voorrechten, dat ons
Huis, gedurende een tijderloop van zoo vele jaren, in
den h. dienst roomen godrezen had volhard, en verder bid-

Kris
Kerth
D. W.
Jan
Prag
99/1

dende van den rijkdom der genade Gods, door Mens goedheid wij gesticht zijn, en door Mens voorzienscherd wij bestuurd worden, dat het door meerdere wasdom in alle daugden, en de zegeningen des medes, en der daelyksche vertrouwing, even zoo en altijd zal mogen bewaard en uitgebreid worden.

1521 gaf Johannes de Tiele, Vicarius in geestelijke zaken van Philippus, Bisshop van Utrecht, een gelijke belooning aan den verspieler, en zijne helpers, die de boeken van Luther hadden verbrand.

1522 schrijft de Bisshop van Utrecht, voor geheel zijn gebied, tegen „octava Agnetis, quae occurrebat feria tertia post conversionem Pauli," een dag uit, waarop alle handenarbeid moest stil liggen. En dan moest men een plechtige processie houden met alde reliquien en het St. Sacrament, zingende de Mis der H. Drievuldigheid, en eindigende met het zingen van: „Te Deum laudamus," en na de Mis met het gezang: „Summae Trinitati," met het daarvan verbonden responsorium: „Gaudete Maria et prosa et collectis de Sancta Trinitate, B. Virginie, et pro Pontifice," om God te danken voor de verkiezing van den Leeraarvaardigen Adrianus, van Utrecht, tot Roomsch Hooge Priester, en Regeerder der wereld, op dat God zijn toorn van ons moge afvreden, en vrede en rust in geheel de christen-wereld mocht doener terugkeeren. Aldus geschiedde te Utrecht, en elders, en op denzelfden dag ook in het Klooster Marienhof, in de Bierck.

Rist en Holl, 1524. De „secta Lutherana" neemt overal sterk toe, Kerkhist. Archief. niettegenstaande de gruwel vervolging opberel van H. IV, bl. 200. H. G. Keizer Karel. Te Antwerpen en te Brugel worden Janssen Jacobus afrallige Priesters, zoovals Johannes (van Eggen?), en Procopius, bl. Henricus (Voes?), verbrand. Tot de vervolgden behoorde 99, 106, 110, 111. ook Hendrik van Lutphen, die eindelijk martelaar werd, wat in de Kroniek nog al breed verhaald wordt.

1525. Wederom steken de Lutheranen overal het hoofd op. Het gaat er mede als met de hydra, als men er een hoofd afslaat groeien er zeven weder aan. Jan de Backer wordt gearresteerd, en ten slotte

Ma

Fet.
dl.

Slic
Gela
nigh
r. Be
ll. o

ter dood gebracht, wat zeer uitvoerig beschreven wordt.

1520, "Pridie mensis Maii", des nachts om 10 urem, hebben de Gelderschen, eenige soldeniers uit Utrecht met Utrechtsch gepeupel uitgezonden hebben die, zich ver, raderlijk meester gemaakt van het beroemde Klooster Fredendaal, bij Utrecht, staken het in brand, en lieten toen enige gauwdielen los, die alle muren ondergroeven, alles met den grond gelijk maakten, en uit nagenoeg alle boom en de takken en de koppen hakken. Dij deden dat uit mees dat de stad door de bondgenooten van den Bisshop zou worden belegerd. Mattheus, en verwoest. Op, "Exaltatio Crucis" trokken zij naar St. Aeri Anal. het Klooster in de Birokt, voor eenen nacht, en deden d. t. bl. 103. daar groote schade, zegt Hendrica van Erp, Abdij van het "Vrouwenklooster" bij Utrecht.

Slichtenhorst, 21 October 1520. Wolfgang, (Wolfius), van Affenstein, Geld. Geschied. als gemachtigde van Hendrik van Beyern, Bisshop van Nijm., bl. 107.- Utrecht, ontslaat de Utrechtsearen van den eed van v. Gemmel, a.w. getrouwheid hem gezoren, en op denzelfden dag verbinden zij zich op de Neude, door eenen nieuwe eed, aan den Graaf van Hoogstraten, en door dezen aan Keizer Karel, den Vijfden. Op 3 November ontsloeg de Heer van Affenstein die van Amersfoort, op dezelfde wijze, van de gehoorzaamheid aan den Bisshop, en reabond de Graaf van Hoogstraten hen aan den Keizer. Men strooide vijf malen uit het Stadhuis gouden en zilveren penningen, ter gedachtenis aan de groote verandering die er had plaatsgegrepen. Daarna gebeurde in de stad Rhenen hetzelfde.

1532, "post purificationem Mariae", zijn te 's Gravenhage negen Wederdoopers onthoofd, vier hoofden, omdat zij door de Amsterdammers gerangengenomen en van daar overgebracht waren, te Amsterdam op palen werden te pronk gezet. Vele Amsterdammers namen daarop de vlucht.

1540, leefde Cornelius van Amersfoort, Regulier Kanunnik, volgens den regel van S. Augustinus. (Om dat dit in dezelfde Birocksche Kroniek staat aangegeven, kend, zal hij ook wel een Birockenaar gevoest zijn, even als de volgende).

in loc
1543

1563, "in profecto S. Marci", stierf Broeder Romboldus,

7/1
Jones
slu

09

Ma
Run
Ecol

Zond u een mede-
slap ob in de
orde 80-jarig
jubileum

[zowel]

afkomstig van Utrecht, "presbyter professor, tam
in sacerdotio quam in ordine jubilarius." Na den
maaltijd, des namiddags te zullen, ging hij ^{tot} naar
den Steen, dien de grijsaard met gehel zijn hart had lief
gehad, naastig had gezocht, nauwgezet had gediend, trouw
had aangehangen, diep had gerecesd, en onberispelijk had
gehoozaand, en nu ook met blijdschap te gemoet ging.
(De laatste vier regels zijn geen letterlijke vertaling).

Matthaeus,
Fund. et Facta
Eccles., bl. 525.

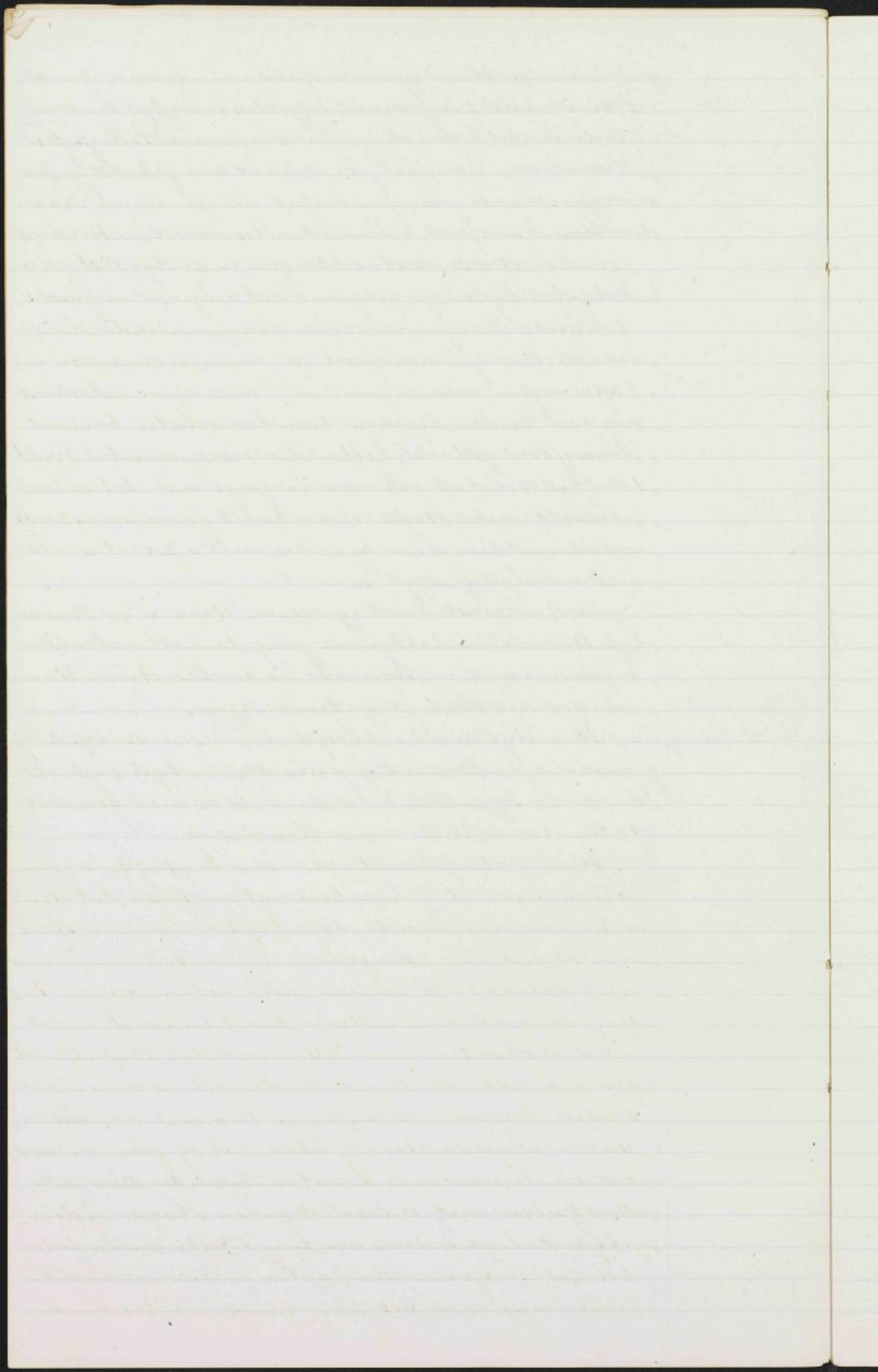
Tot zover de Kroniek. En nu vervolgt Matthaeus:
„Wanneer de schrijver van dit geschrift geleefd heeft,
„blijkt uit wat hij op het jaar 1525 heeft opgetekend.
„Ik heb er niet bij te voegen, dan misschien iets over de
„waarde van zijn werk. Het is bekend dat, ofschoon de
„geestelijkhed niet door schotting werd gedrukt, zij
„toch, wanneer de nood drong, kon gedrongen worden
„bij uitzondering gelijk - op met de anderen den last
„te dragen. Wat dan, als het om een grote schuld
„te doen is? Wat dan, als het bekend is dat de schuld
„niet tegendenzin der geestelijkhed is aangegaan? Is
„het niet billijk dat de geestelijkhed ook haar aan
„deel aflost? Leker op denzelfden grond als daarop het
„gesrest, aan den Keizer overgedragen, handelde. De schuld
„was zoo groot geworden door den burgeroorlog tuschen
„drie Gevesten, aan wie de Gelderschen, en den Bisshop,
„aan wie de Keizer hulp verleende, en werd zoo buiten
„grovvoor groot, dat zij niet kan afgelost worden, tenzij
„ieder naauw vermogen bijdraagt, ook de Clerus. Men heeft
„toen niet gehoord dat iemand beweerde niet aansprak
„kelyk te zijn. Integendeel, ook dit Klooster was toen be
„reid, even goed als eenige anderen. Doch dit alles was
„te vergeefs, zoals blijkt uit de Handelingen der Sta
„ten van 7 Dec. 1541: „Item op ten selven dach com
„pareerden voor de voorsz. Gedeputeerden die Procu
„ratoen van den Byrecht, ende exhibeerden seecke,
„re privilege van Bisshop Frederick van Blancken
„heim, als hy seyde, ende andere stukken ende muni
„menten, uyt kracht van derelcke het voorsz. Convent
„al tyt van allen contributien, ende bysonder van den
„sturen gelt ray ende exempt waer geweest, ende
„noyt metten klooster binnen Utrecht, maer mitten

7. J.

a. m.

„ „ cloesteren binnen Amersfoort ende gecontroleert
 „ „ buert hadt, Gegeerende dat die Staten't voorsz.
 „ „ Convent in haer oude privilegiën ende posseſſie
 „ „ laten ende houden gelieren wilden. Gehoort welck
 „ „ verſoeck, ende gesien ende gelezen die voorsz. bieren,
 „ „ stukken, onde munimenten noernoemt, ende oock
 „ „ gerisiteert die declaratie van de Majesteyt van de
 „ „ Coninginne hierop gedaen, So is by den voorsz. Gedepu-
 „ „ teerden overcomen, dat sy contrarie die declaratie
 „ „ van der Coninginne hierinne gedaen niet en connen
 „ „ ofte mogen ordonneren, ofte statueren, dan cloende
 „ „ so veel in hemluyden is, syn te rreden, dat het
 „ „ voorsz. Convent alle jaer dubbele pensie betaale,
 „ „ ter tyt toe dat alle die restanten opgehoudende
 „ „ betaelt sullen syn. Ende indien 't moersz. Convent
 „ „ sich enichsins hier inne bedraert sint, mach't
 „ „ selre die Majesteyt van der Coninginne, ofte den
 „ „ grooten Raedt der Keyserl. Maj. tot Mechelen in
 „ „ justicie te kennen geren, gelyck andere oock rydom
 „ „ ende exemptie pretenderende doende syn".

v. Bemmel, Nadat dit Convent omrent 127 jaren in de Biecht
 a. w., bl. 201, eng had stand gehouden, vonden de Broeders het niet
 geraden om aldaar langer te blijven, aangezien het
 door de oorlogen, thans aldaar niet veilig meer
 was. Want de soldaten van Maarten van Rossem heb-
 ben, in 1543 dit Convent schandelijk uitgeplunderd,
 de Conventualew of Kanunniken verdreven, en alles
 medegenomen wat er nog te vinden was. De Broeders
 hebben toen, op 7 Maart 1547, na onderhandeling met
 de Celleststers te Amersfoort, die, zeron in getal, meest
 al oud en zeer krank waren, haer "kloosterken" af-
 gekocht, en kramen alzoo weder binnner de stad wonen.
 Toen was Prior der Broeders, de Eersame Relioes" Johannes Lulen, (of Suyle), en deze verkop geschiedde
 onder de volgende voorwaarden: 100 Carolus guldens,
 en 10.000 steenen; en verder jaarlijks, tegen S. Gallen,
 eenen gouden os, of 15 Carolus guldens voor den os;
 12 raten bier, en he schouwers turf, zoo goed als zij die
 zelre in hunne keukken bezigen zullen; onder voorwaar-
 de en beding terens, dat, wanneer drie van de Lutters

gestorren zullen zijn, de halve rente van den os,
het bier, en de turf, mede afgestorren zijn; en wan-
neer de laactste van de zeren voornoemde Cellezusters
zal overleden zijn, zal de schuld ook geheel afgeschor-
ren zijn. Schout, Burgemeesters, Schepenen, en Raad
der Stad Amersfoort hebben dit alles voor accoor bevestigd.

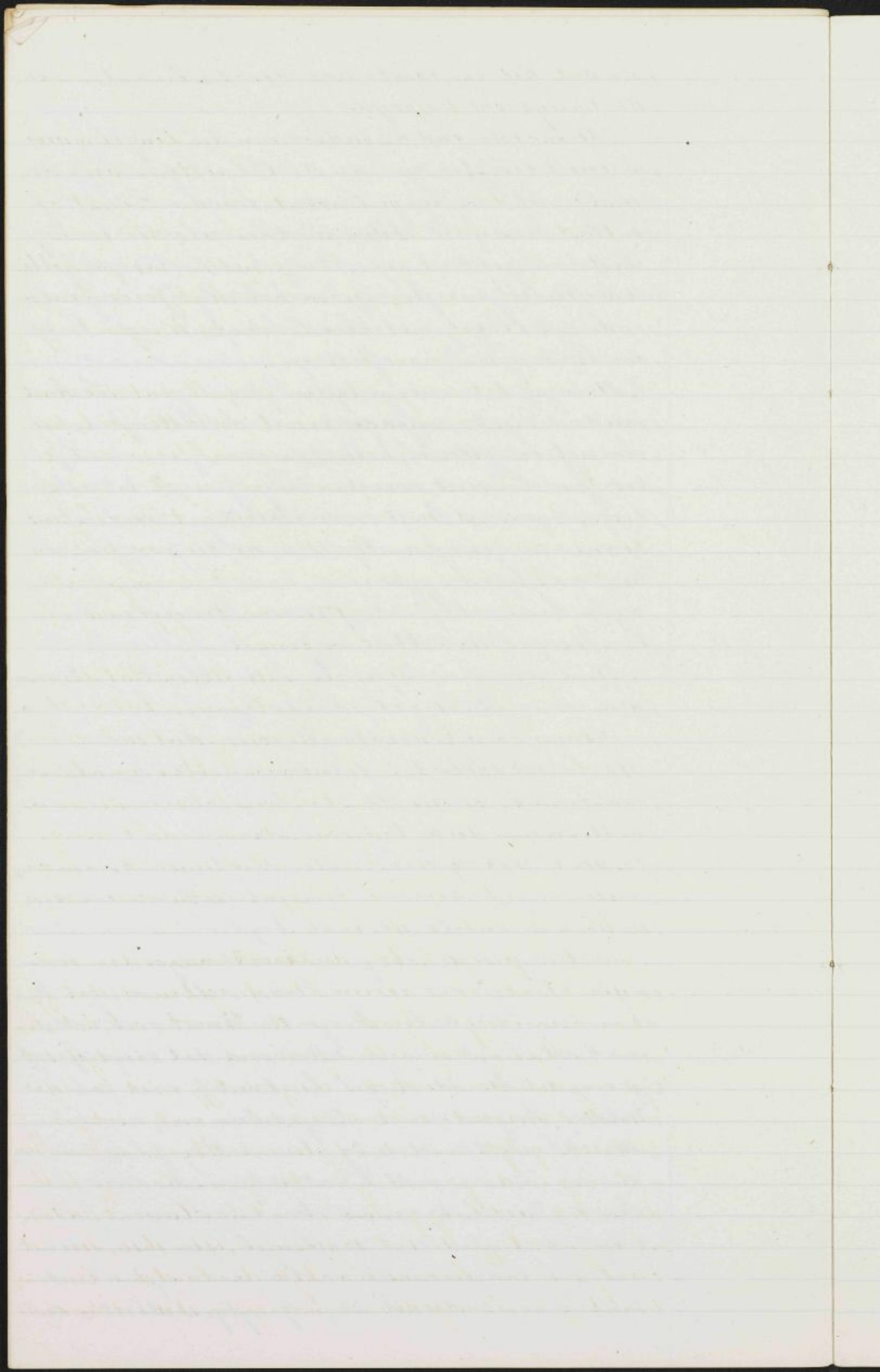
Eer de Bircktenaars echter zich in de stad restigden,
had de stedelijke regering hun het volgende vergunst:

„Schout, Burgemeesters, Schepenen ende Raedt
„der Stadt van Amersfoort op seekere versoeken aan
„haarleyden, van wregenden Prior en gemeen Convent
„vanden Bircke, noptender haer translatie binnen
„Amersfoort gedaen, hebbend den voorsz. van den Bykt
„tot Goedts Cerew, vermeerderynge ende tot welvrae,
„wen der gemeen Stadt oververhaelt geaccoordeert ende
„accoorden denselven by desen, sulke puncten als
„hier na volgende zyn:

„In den yersten dat sy voorn. Steeren en Conven,
„tualen sullen hebben en genieten alle alsulke
„rygheden van accyse als ander Cloesteren binnen
„den voorsz. Stadt genyetende zyn.

„Item dat die Werkleyden van den voorsz. Reli,
„giosen ofte Convent gedurende dentyd en de soe
„lank als sy sullen behoeren hoew nieuwe Convent
„te timmeren, oick vry sullen wesen.

„Item dat sy Werkleyden van buysten te werk
„sullen mogen stellen onbehoerent den Gilde, tot dis,
„oetie van den Schout ende beyden Burgemeestern
„in elke tyd wesende, gedurende dentyd van haer
„Tymmeringe als voeren. Ende sullen mogen be-
„timmeren die halve Stege ter Haechwert, ende
„ook hoew Cloostermuur settet over dat kleyn Gragt,
„gen op den Stadt Singel lichtrecht van salige
„Wolter Buysen naemelingen Camere, na dat
„Haechbruggetken toe, by alsoe dat sy gehouden werv,
„den die muere ende 't water loepende duer der
„Stadt alsoe mit eennew steennew Sluyse of dien,
„gelyke te leyden doer den Syngel, ofte anders beter
„dat het voergenoemde waeter mede syn schuit
„hebben mag neder uit kleyn Gragt gen, strekende

„ na doct Wet en voerts nae den Observanten ende
„ Gasthuys op 't Spoye.

„ Item van onderhouden van den Lingelmuur
„ nerens 't Cloesterken van de Celsusteren noch ore,
„ sender, sal 't voergem. Convent van den Birkt of
„ ontlast wesen in alder maether als die voorsz.
„ Susteren geveest zyn. Ende sullen moegen hebben
„ een Sluetel van der Boem aen Sint Joris Brugge,
„ ende die Lingel mit hoer Convents Waegente ry,
„ den en besyden nae behoeren.

„ Item of tot eenigentydien geryell dat die Stadt
„ soude moegen eenige generaal schattinge behoe,
„ ren uyt te settet, in sulken gevallen en sal 't
„ voergem. Convent van den Birkt nyet meer of
„ hooger besraert worden dan 't Convent van S. Jans
„ binnew den voorgem. Stadt. Ende die voorgeme van
„ de Birkt worden gehouden, haer tynmeringe to
„ royen lank altijt te settet van der pylaars van
„ den boegen der Stadt mueren.

„ Item wes arue Stuyzen ofte Storen dat dien voer,
„ gem. van den Birkt sullen behoeren tot dertym,
„ meringe hoer Convents als voorsz. dat sal die
„ Stadt hoer toelaeten te moegen hebben, in alder
„ maeter als of die Stadt selren behoerende waer,
„ achtervolgende de Ordonnantien, ende 't voorsz.
„ Convent voerts voerden in allen naen hoeren ver,
„ moegen als behoorlyk zal zyn. Acta warden serew,
„ de dach Decembri's Ao. 1546."

Dien ten gevolge hebben de Bircktenaans dan ook
op die plaats een nieuw klooster gebouwd, dat zij,
naar hun vroeger klooster in de Birkt, ook het „Con-
„ vent Marienhof" hebben genoemd, het van tijd tot
tijd vergrootende en uitgettende, zoodat zij niet van de
minsten waren te achtend. Toch is hun werk niet geheel
voltooid, gelijk men, tentijde van Abraham van Bem-
mel, nog in de gaanderijen kon zien. Maar zij hebben
daar ook niet lang gespoond, want hun Convent, in 1570
al verzwakt zynnde tot 10 personen, is in 1610, door het
overlijden van Serraus van Rijk, den laatsten Conven-
tuual, geheel uitgestorven, waorp in 1611 het Weeshuis

Mo
Reu
Scrij

Groo
toek

daarin is overgebracht.

In de „Notae et Observationes ad auctorem incertum”, van Matthaeus, rond ik nog enkele aantekeningen, die betrekking hebben op de laatste jaren van het bestaan van het Klooster Marienhof, in Amersfoort; ter wille van de volledigheid laat ik ze hier volgen:

Matthaeus,

„Op ten 12 Januar. 1606 is in den Heere gerust Rerum Amor. „ons Eenzaerde Pater Steen Jan Gout Regulier Script., bl. 100.„ vant Convent van Marienhofe binnen Amers. foert. Hy is geverest den eersten Regulier, die onse Convent tot een Pater gehad heeft. Hy heeft t' selre bedient omtrant derde halfjaer. „Hy heeft den Susteren besproken t' sestich gulden eens, die sy minlick mit malcanderen deylden, ende een rouwmaeltjt begeert gedaen te worden. uyt syn goet. Syn siele moet in den ewicheyt rusten.

„Den 1 Decembris 1606 is in den Heere gerust onse Eerr. Mater Maria Gerrits, die met ons den Heere gedient heeft 69 jaren, ende is Procuratrix geverest omtrant 50 jaren, ende Mater 1k jaren. D'Heere wil haer de eeuwige ruste geven. Amen.

„Naer het asternen van Sal. Heer Jan Goudt is van de Susteren aangenomen tot Pater Steen Johan van Langerelt, d'welcke na dat hy om trent 20 jaren den Susteren hadde gedient heeft door syn ouderdom ende impotentie syn aangenomen officie opgeseyt.

„Naer hem is Anno 1627, versocht tot Pater des voorsz. Convents Mr Willem Bloem Pastoor van Amersfoort om de Sisters alle geestelycke hulpe te doen. Het welck syn Eerr. door begeerte vanden Eerr. Heere den Prior Commissaris ende den Susteren heeft aangenomen.”

Alvorens nu de geschiedenis van het uitgestorven „Marienhof”, te vervolgen, moet ik nog een paar opmerkingen, het verledene betreffende latere voorafgaan, en ziel:

Groot Utr. Blac. in de eerste plaats deze: In eenen Schouwbrief van boek II., bl. 106. Bisschop Florens van Wervelickhoren, op de Schouwe van